Feminist Kuram ve Sosyal Hizmet Uygulaması

Yunus Kara

Arş. Gör., Altınbaş Üniversitesi İİSBF, yunus.kara@altinbas.edu.tr

Öz

Avrupa'daki insan haklarına aykırı olumsuz gelişmeler ve muhafazakâr ülkelerdeki eşitsizliklerin artması sosyal hizmet mesleğinin çalışmalarını artırırken, aynı zamanda feminist sosyal hizmet uygulamalar da hız kazanmıştır. Dezavantajlı bir grup olarak kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliğini onların ifadeleriyle anlamak ve güçlenme için gerekli koşulları sağlamak sosyal hizmetin; bireyselleştirme, katılım, bireyin ve tolumun bulunduğu yerden başlama, self-determinasyon, insan hakları ve sosyal adalet ile çok yakından ilişkilidir. Feminist kuramın dikkat çektiği toplumsal cinsiyet, ataerkillik gibi temel kavramların feminist sosyal hizmet uygulamasının bileşenlerini oluşturduğu görülmektedir. Kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun bakım verici, eş, anne gibi pasif ve erkeğe bağımlı oldukları yönündeki kalıp yargıların farkında olan ve bu kalıp yargılar ve kadınların deneyimledikleri baskının kökenlerini kavrama ve güçlenmelerine odaklanan feminist sosyal hizmet uygulaması çok özel bir yerde durmaktadır. Bu makalede de feminist kuram ve feminist sosyal hizmet uygulaması açıklanarak feminist sosyal hizmet uygulaması çerçevesinde çalışılan bir vaka paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Feminist Kuram, Patriarka, Sosyal Adalet, Sosyal Hizmet, Vaka Çalışması

Feminist Theory And Social Work Practice

Research Asst. Yunus Kara, Altınbas University School of Economics, Administrative and Social Sciences Faculty, yunus.kara@altinbas.edu.tr

Abstract

Feminist social work practices have also accelerated, while negative developments contrary to human rights in Europe and increasing inequalities in conservative countries have increased the work of the social work profession. As a disadvantaged group, social work provides the necessary conditions for understanding and strengthening gender inequality towards women; it is closely related to individualization, participation, starting from where the individual and the tomb are, self-determination, human rights and social justice. It is seen that the basic concepts such as gender, patriarchy which feminist theory attracted attention constitute the components of feminist social work practice. Feminist social work practice stands in a very special place, aware of the stereotypes that women are passive and dependent on men, such as caregivers, spouses, and mothers, who are fit for traditional gender roles, and focus on understanding and strengthening the origins of oppression experienced by these stereotypes and women. In this article, feminist theory and feminist social service practice will be explained and a case study will be shared within the framework of feminist social work practice.

Keywords: Feminist Theory, Patriarcha, Social Justice, Social Work, Case Study

Giriş

Kadın ve kadın mücadelesi, insanlık tarihinde sömürü, iktidar ve ikincilleştirmenin yoğun olarak hissedildiği noktadan itibaren değişik biçimlerde varlığını ve mücadelesini sürdürmüştür. Feminizm, bu mücadelenin eksenindeki biçimi, yaklaşımı işaret etmektedir ve kadınları görünmez kılan ve ikincilleştiren ataerkil düzeni sorunlaştırarak ve sorgulayarak çözümler üretme çabasındadır. Feminist kuramın sosyal olguların analizine ilişkin eşitlikçi, toplumsal cinsiyet kavramını dikkate alan bir çerçeve sunduğu görülmektedir. Çeşitli disiplinler, bu kuramı kendi çalışma alanlarına uyarlama yoluna gitmiş ve çıktılarını da tartışmıştır. Sosyal hizmet disiplini ve mesleği sosyal adaleti gerçekleştirmek, genelde her türlü eşitsizlikle mücadelede etkin rol almak ve değişim ajanı gibi özelliklere sahiptir. Bu anlamda feminist sosyal hizmet uygulaması cinsiyetçiliğe meydan okuyan, kadınların deneyimledikleri sorunlara etki eden yapısal nedenlere dikkat çeken ve kadınların bu sorunlara meydan okumasını sağlamaya çalışan alternatif ve yeni bir uygulama türü olarak belirmiştir (Buz, 2009).

Feminizmi en genelde cinslerin eşitliğine önem veren ve kadınların erkeklerle eşitliğini savunan bir öğreti olarak tanımlamak mümkündür. MacKinnon’a (2003) göre feminizm olgusu, cinsiyetler arası ilişkilerin toplumsal ve kültürel örüntüsünü inceler ve var olan toplumsal cinsiyet çerçevesine kadınların deneyimlerini ve bakış açılarını yerleştirir. Feministler, cinsiyetten kaynaklanan eşitsizliklerin giderilmesi noktasını araştırmışlar ve ataerkilliğin sona ermesinin önemine dikkat çekmişlerdir (Whelehan, 1995).

Feminist kuram, toplumsal bir olgu olan kadın hareketinden kaynaklanmaktadır. Kadın kavramı din, renk, ırk, kültür, toplum ve sınıf gibi olgularla birlikte açıklandığından feminist kuram da birbirinden farklı düşünce sistemleri ile gelişmiştir. Feminist kuram ve dolayısıyla feminist hareket kadının görünmezlik halini görünür hale getirmek, gelecek adına düşünceler üretmek, ataerkil yapıyı eleştirmekte ve sorgulamaktadır (Donovan, 2001). Bununla birlikte feminist kuramın diğer bir amacı da kadınların kendi yaşamları hakkında kontrolü ele alabilmeleri adına onlara yol göstererek, ekolojik bakış açısına paralel olarak kişi ve çevre arasındaki karşılıklı bağlılığı desteklemek ve birey ve/veya çevre bazında değişim yaratmaktır (Gitterman ve Germain, 2008).

Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması Ve Özellikleri

Dezavantajlı bir grup olarak kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliğini onların ifadeleriyle anlamak ve eşitlik, sosyal adalet için gerekli koşulları sağlamak sosyal hizmetin; bireyselleştirme, katılım, kendi kaderini belirleme hakkı, insan hakları ve savunuculuk yönleriyle birebir ilişkilidir. Çünkü feminist kuram, tıpkı sosyal hizmet gibi, dezavantajlı ve baskı altında olan gruplardan olan kadına ilişkin sorunu anlama ve onu çözmede başarılı olabilmek için değişme sürecinde kadınların aktif rol almasını konu almaktadır (Buz, 2009, Orme, 2009).

Feminist sosyal hizmet, Barker'a göre (1999) sosyal hizmette cinsiyet ayrımcılığının ve eşitsizliğinin yol açtığı psikolojik ve toplumsal sorunlarla baş etmede bireylere ve toplumlara sağlıklı bir bakış açısı kazandıran bilgi, beceri ve değer bütünlüğüdür.

Dominelli (2002) ise feminist sosyal hizmeti, dünyadaki farklı kadın deneyimlerini ele alan ve bu deneyimleri analiz eden, kadınların ırk, sınıf, din, cinsel yönelimlerine göre toplum içinde daha üst/alt bir sosyal katmanda olabilmelerine yol açan psiko-sosyal durumu değerlendiren, belirli ihtiyaçlarına çözüm üreten, müracaatçı uzman ilişkilerinde eşitlikçi bir konum yaratan bir sosyal hizmet türü olarak tanımlamıştır.

Feminist sosyal hizmet, daha geniş bir feminist hareketi ifade etmekle birlikte hem kamusal alandaki hem de özel alandaki ataerkil yapıyı ve ilişkileri değiştiren, bu ataerkil yapının ve ilişkilerin beslediği veya beslendiği diğer baskıcı sistemlerin kadınlara yönelttiği baskıyı sona erdirme potansiyeline sahiptir (Dominelli, 2002).

Feminist sosyal uygulamasına rehberlik edebilecek teorilerden birisi olan toplumsal cinsiyet şeması teorisi bireylerin toplumsal cinsiyet ile bağlantılı rollerini ve normlarını nasıl değerlendirdiğini ve toplumun bu rolleri ve normları nasıl belirlediği üzerinde durmaktadır. Bu teori çocukların toplum tarafından şekillendirilmiş olan erkek ve kadın rollerini öğrendiklerini ve ileriki yaşam süreçlerinde kendilerini ve çevrelerindeki kişileri değerlendirmede önemli bir etken olduğunu savunmaktadır. Ayrıca ikili cinsiyet sistemine yönelik toplumsal cinsiyet rollerine uygun yetiştirilen bireyler birçok rolün, kuralın ve normun tek bir cinsiyete özgü olduğunu düşünme eğiliminde olabilmektedir (Sharf, 2012).

Feminist sosyal hizmet uygulamasının temel vurgularından biri ataerkilliğe karşı çıkarak bireyleri ve dolayısıyla toplumu güçlendirmektir. Bununla beraber sosyal hizmet uzmanlarının mesleki uygulamalarında yarar sağlayacak önemli noktalar da sunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının uygulama sırasında kültürel ve toplumsal faktörleri (dil, ırk, din, yaş, toplumsal cinsiyet, sınıf, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim) göz önüne almaları önemlidir. Uzmanların kültürde dolayısıyla toplumda var olan çok yaygın ve ayrımcı olabilen kalıp yargı ve önyargılı tutum ve davranışlara karşı dikkatli olmaları gerekmektedir (Thompson, 2005). Uzmanlar, toplumun ve bireylerin ayrımcı söylem, davranış ve tutumlarına göz yummamalı ve onları güçlendirmemelidir. Bunlara ek olarak feminist kuramla da uyumlu ekolojik yaklaşım ve güçlendirme yaklaşımının uygulamalarda kullanılması için çaba göstermelidir.

Gelişimsel ve yaşam deneyimi açısından birçok teorisyen ve uzman, kadın ve erkek arasındaki farklılıkları araştırmış ve bu bilgileri sosyal hizmet uygulamasında kullanmaya başlamışlardır. Kadınlar ve erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet farklılıklara yaşamın tüm evrelerinde rastlamak mümkün olabilmektedir. Çocukluk döneminde kız çocuklarına pembe oğlan çocuklarına mavi elbiselerin alınması, kız çocuklarının bebeklerle oğlan çocuklarının arabalar ile oynaması basit örneklerdir. Ergenlik döneminde

yaşanan bedensel değişimlerin hem erkekleri hem de kadınları sosyal baskı altında hissettirmesi, kadınların cinsel istek ve davranışlarını kontrol altında tutması gerektiğine yönelik bir durum söz konusudur. Yetişkinlikte ise kadının çocukların bakımını üstlenmesi, çalışıp çalışmama konusuna ilişkin kararları veremeyecek bir ortamın varlığı mevcut olabilmektedir.

Feminist kuram, sosyal hizmet uygulamasını cinsiyet ayrımına (seksist) dayalı bir süreç olarak yapılandırmış ve aynı zamanda feminist sosyal hizmet uygulamasının sadece kadınlarla çalışma olarak algılanmasını engellemiştir (McNay, 1992). Kadınların spesifik ihtiyaçlarını bütüncül bir biçimde ele almak, erkek, çocuk ve diğer kadınlarla ilişkilerine odaklanmak feminist sosyal hizmet uygulamasının ayrılmaz parçalarından biridir. Feminist sosyal hizmet uygulaması kadınlarla çalışılan bir alan olmaktan öte erkeklerle birlikte de çalışılan bir alan olma özelliği taşımaktadır. Erkekler de kadınlar gibi toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olacak bir biçimde sosyal ve kültürel beklentilere uyma zorunluluğu hissedip olumsuz yaşam deneyimlerine sahip olabilmektedir. Örneklemek gerekirse ataerkil sistemin dayattığı, toplumsal bir beklenti ve atfedilen roller açısından düşünüldüğünde, erkekler, var olan bir problemi çözmeleri, ortadan kaldırmaları, daha güçlü ve dayanıklı olmaları konusunda baskı altında hissedebilmektedirler (Çoban, 2015; Levant, 1996).

Feminist sosyal hizmet uygulamasının güçlü yönleri ve sınırlılıkları da mevcuttur. Güçlü yönleri; kadınlar ve erkekler için kaynaklara ve fırsatlara eşit erişimin sağlanması ve bu kapsamda gerçekleştirilecek olan sosyal değişim, kadınlar üzerinde baskı yaratan toplumsal cinsiyet rollerinin ortadan kaldırılması, kişisel ve politik alandaki eşitsizlikleri azaltmaktır (Çoban, 2015; Valentich, 2011). Bununla birlikte feminist sosyal hizmet uygulaması kadınları homojen bir grup olarak ele almayarak, kadınlar arasındaki ırk, din, etnik köken, cinsel yönelim, yaş ve sınıf gibi farklılıkları önemli bulmaktadır. Uygulamanın bir diğer güçlü yönü güçlendirme temelli olması ve kadınların bireysel, kişiler arası ve toplumsal düzeyde güçlü yönlerinin farkına varmalarını sağlamaktır. Feminist sosyal hizmet uygulamasının sınırlılıklarından biri ise farklı feminist yaklaşımların birbirleri ile çatışma halinde olabileceğidir. Sosyal hizmet uzmanları bu noktada yaklaşımların çeşitli olduğunu bilmeli ve kendi uygulama alanı için belirli bir teori ve yaklaşımı benimsemelidir (Bricker-Jenkins ve Netting, 2009). Bir diğer sınırlılık feminist sosyal hizmet uygulamasının, ataerkil bir yapı içerisinde olan sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarında uygulanmasının zor olabileceğidir (Valentich, 2011).

Sosyal hizmet uzmanlarının, kadınları mağdur olarak gören yaklaşımı kabul etmeyip şiddete rağmen hayatta kalmalarını sağlayan güçlü yönlerini ortaya çıkarabilmeye odaklanması gerekmektedir. Vaka sürecinde, kadınların şiddet ile baş edebilme mekanizmalarını arttırmak, kendi kararlarını uygulayabilmesini sağlamak önem arz etmektedir. Kadınların şiddet yaşantılarını aktarırken, uzman, şiddetin nedenine, gerekçesine çok uzun süre takılmamalı, sorgulamamalı ve kadınları yargılama hatasına düşmemelidir. Sosyal hizmet uzmanının kendi değerlerinin farkında olması,

bununla beraber kadın müracaatçının değerlerinin de farkında olup önemsemesi eşitliğe dayalı bir ilişki kurabilmenin önkoşuludur. Sahiplenici, tahakküm edici, öğretici olmayan bir dil kullanmak, "yavrum", "abla" gibi hitaplardan uzak durmak, kendisi için orada bulunma isteğimizi ortaya koymak, anlaşıldığını hissettirmek bunun parçasıdır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2014). Kadınların hem deneyimlerine değer vermek hem de onların kararlarına saygı göstermek süreç açısından önemli bir yerde durmaktadır. Olumsuz yaşam deneyimlerine karşın hayatta kalmaları, kurumlara başvurarak bunu sonlandırmak istemeleri, kadınların güçlerinin bir göstergesidir. Kadınları birey olarak görmek, kararlarına saygı duymak, onların kendileri için çizdikleri yol haritasını fark etmek, kadınların kararlarını verirken tüm seçeneklerini gerçekten de gözden geçirmiş olup olmadıklarını, ihtiyaç duydukları bilgiye erişimin gerçekleşip gerçekleşmediğini anlamak kritik öneme sahiptir.

Sosyal hizmet uzmanlarının vaka yönetiminde ihtiyaç analizi yapabilmesi elzemdir. İhtiyaç analizi, kadınların dile getirdiği ya da getirmediği ihtiyaçlarını, taleplerini ve isteklerini kapsamaktadır. Etkin bir dinleme ile kadının kendisini ifade etmesi için gerekli güven ortamının inşa edilmesi, güç ilişkilerinden kaynaklanan engellerin en aza indirilebilmesi sağlanabilmektedir. Görüşme sırasında kadının yaşadığı olumlu ya da olumsuz deneyimlerin mekanizmalarını ve araçlarını kavramak özellikle önemlidir. Uzmanın kadınların şiddeti nasıl tanımladıkları ve bu şiddeti normalleştirip normalleştirmedikleri üzerinde durarak şiddetin hiçbir şekilde haklı gerekçesi olamayacağını paylaşması gerekmektedir. Bununla birlikte, uzman, kadının yargılanabileceğini düşündüğü konulara (din, ahlak, cinsel yaşam, cinsel yönelim, çocuklarıyla ilgili kararlar vb.) yönelik farklılıklara saygı duyan bir dil benimsemelidir. Sosyal hizmet uzmanı, kendi kaderini belirleme hakkı çerçevesinde, kadınların kendi hayatlarıyla ilgili kararları almaları için onları güçlendirmede rol oynayabilmektedir ancak onlar adına karar almamalıdır.

Bundan sonraki bölümde feminist kuram çerçevesinde, bir vaka örneği üzerinden, sosyal hizmet uygulamalarında, sosyal hizmet uzmanının psiko-sosyal destek sağlama, danışmanlık hizmeti verme ve toplum kaynaklarını harekete geçirme gibi rollerinin (Danış ve Solak, 2014), aktif kullanımıyla feminist sosyal hizmet uygulamasından nasıl yararlanılabileceği tartışılacaktır.

Örnek Vaka

Sevim, 28 yaşında, 1988 Rize doğumlu üniversite ön lisans mezunudur. Sevim ile yapılan düzenli mesleki görüşmelerde, zaman zaman içine kapanık, sessiz ve ilişki kurmakta zorlanan bir kadın olduğu gözlemlenmiştir. İlk görüşmede sosyal hizmet uzmanı Sevim'e kendisini rahat hissetmesi gerektiğini, kuruluşta onların huzur ve refahı için çalıştığı, tüm içtenliğiyle onu dinlemeye hazır olduğunu söylemiş, ona nasıl olduğunu, neler yaptığını sorarak stres ve kaygı düzeyini azaltmaya çalışmıştır. Devamında, Sevim 2010 yılında görücü usulüyle anlaşarak İstanbul'da resmi olarak Erhan isimli kişi ile evlendiğini belirtmiştir. Sevim, bilgisayar programcılığı bölümünden mezun olduğunu,

evlendikten sonra eşi Erhan'ın kendisinin çalışmasına izin vermediğini aktarmıştır. Evliliği boyunca hem sözel hem de fiziksel şiddete uğramasından dolayı Erhan'a boşanma davası açtığını ve sürecin hala devam ettiğini söylemiştir. Ayrıca Sevim'in ailesinin yanında kaldığı, anne ve babasının kendisine destek olduğu öğrenilmiştir. Kuruluşa geliş sebebi ise sosyo-ekonomik durumunun iyileştirilmesi ve ihtiyacı olan psiko-sosyal desteği alabilmektir.

Yapılan görüşmelerde, evliliklerinin ilk dönemlerinden boşanma sürecine kadar Sevim, Erhan'ın kendisine ağır hakaretlerde bulunduğunu, onun yetersiz, işe yaramaz olduğunu ve zayıf ve çekici olmadığını söylediğini ifade etmiştir. Bunlara ek olarak Erhan'ın sürekli iş değişikliği yaptığını; bundan kaynaklı olarak stresli olduğunu, evde huzursuz bir ortam oluştuğunu, alkol kullandığı zaman da fiziksel güç kullandığını, kollarına ve omuzlarına yumruk attığını ifade etmiştir. Sevim, giydiği kıyafetlerin Erhan tarafından kontrol edildiğini ve rahatsız edici bulunduğunu, bu nedenle bazı zamanlarda kendisinin dışarı çıkmaması için baskı yaptığını dile getirmiştir. Erhan, Sevim'e toplum tarafından hoş ve güzel karşılanmayacağını, onu küçümseyen tabirler kullanarak söylemiştir. Sevim tüm bu süreç boyunca içine kapandığını, özgüvensiz hissettiğini ve yeme alışkanlıklarıyla ilgili bir takım sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Yeme alışkanlıklarıyla ilgili sorunların zaman içinde arttığını, sürekli yediklerini kontrol ettiğini, kilo almamak için çok az yediğini de aktarmıştır. Tespit edilen bu sorunların çözümü amacıyla, sosyal hizmet uzmanı, mesleki müdahale sürecinde, beş problem çözme basamağını takip ederek, Sevim'e yardımcı olmaya çalışmıştır.

Sorunun Birey ile Birlikte Belirlenmesi

İlk görüşmeden bu yana, geçen zamanda, Sevim'in içine kapanık, sessiz ve ilişki kurmakta zorlanan yapısının değiştiği, stres ve kaygı düzeyinin azaldığı gözlemlenmiştir. Bu görüşme sürecinde, Sevim'e kendini ifade etmesi, çevresi ile ilişki ve etkileşim kurabilmesi adına iç görü kazandırılmaya çalışılmıştır. Sevim'in Erhan ile evliliği boyunca fiziksel ve duygusal şiddete maruz kaldığı, bu durumun kendi biyo-psiko-sosyal varlığında olumsuz etkiler yaratmış olmasına ilişkin farkındalık geliştirmesi sağlanmıştır. Bunun sonucunda, değişim yönünde, Sevim'in de güçlü bir isteğinin olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, bu aşamada uzman ve Sevim arasında, mesleki açıdan güven ilişkisi kurulmuştur.

Soruna İlişkin Bireyin Duygu Durumu, Düşünce Sistemi ve Sosyal Çevresine Yönelik Koşulların ve Özelliklerin Belirlenmesi

Görüşmelerde, Sevim'in yaşadığı özgüvensizlik ve çevresiyle kurduğu sınırlı düzeydeki ilişki ve etkileşim sorunlarıyla, kendisine zarar verebilecek yeme alışkanlıklarının onun üzerinde ne gibi olumsuz etkileri olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Sevim, evliliği ve boşanma sürecinde yaşadığı sorunların kendisini üzdüğünü, stres ve endişeye sevk ettiğini, Erhan'ın evlilikleri boyunca kendisine fiziksel ve duygusal olarak şiddet uyguladığını da ifade etmiştir. Bu noktada, Sevim'in sosyal yaşamı hakkında konuşulmuş, kendisine göre sorunun ne zamandan beri devam ettiği kendisine sorulmuş,

ayrıca ailesinin ona karşı tutumları öğrenilmeye çalışılmıştır. Alınan cevaplarda, Sevim'in evliliği boyunca fiziksel ve duygusal açıdan yıprandığı, sosyal yaşamının ve arkadaş çevresinin olmadığı, ailesi ile ilişkilerinin zayıfladığı, yeme alışkanlıkları ile ilgili bazı problemlerin ortaya çıktığı, bu nedenlerden ötürü de kendisini yetersiz, özgüvensiz hissettiği, bu düzeldiği takdirde, diğer sorunların varlığının da ortadan kalkabileceği düşünülmüştür.

Sorunun Nedeni ve Sonuçları Arasındaki Bağlantıların Bireyin Dâhil Edilerek Ortaya Konulması

Bu aşamada, daha önceden teşhis edilen sorunların, bireysel ve çevresel nedenleri tartışılmış, bu sorunların Sevim'in sosyal işlevsellik düzeyini, iş yaşamını ve psikolojik durumunu olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. Yine Sevim'in Erhan ile evliliği boyunca maruz kaldığı fiziksel ve duygusal şiddet nedeniyle de sosyal ilişkilerinde hassas ve çekingen olduğu belirlenmiştir. Erhan tarafından kasti olarak, Sevim'in hem yeme alışkanlıklarının hem de kendisinin beden imgesinin bozulmuş olduğu, öz-değer yıkımı, kamusal hayattan uzaklaştırılma, sosyal izolasyona sürükleme gibi kontrol etme ve tahakküm yöntemlerinin kullanıldığı belirlenmiştir.

Sorunun Çözümünde İzlenecek Yol veya Planın Belirlenmesi

Feminist kuram bilgisinden yola çıkılarak, sosyal hizmette planlı değişim süreci doğrultusunda; önce psiko-sosyal destek sağlanarak, Sevim'in boşanma süreci ile ilgili olarak baş etme kapasitesinin geliştirilmesi, olumsuz yeme alışkanlıklarının değiştirilmesi, iş yaşamına adım atması, topluma uyum sürecinin geliştirilmesi, gönüllü olarak sosyal etkinliklere katılımının sağlanması amaçlanmıştır.

Çözüm Planının Uygulamaya Konması ve Gerektiğinde Uygun Olan Düzenlemelerin Süreç İçinde Yapılması

Feminist sosyal hizmet uygulaması doğrultusunda, hedeflenen mesleki amaçlara yönelik, bir önceki aşamada planlanan eylemler, hayata geçirilmiştir. Sevim'in İŞKUR'a kaydı yaptırılmış ve kendisine 3 hafta sonunda olumlu dönüş yapılmış, iş yaşamına adım atması için bir girişimde bulunulmuştur. Sosyal hizmet uzmanı, evli kaldıkları süre boyunca Erhan tarafından fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalan Sevim'i, şiddetin olumsuz etkilerini en aza indirgemek için bir psikoloğa yönlendirmiştir. Sevim'in kendi bedenini beğenmemesi, evlilikleri boyunca Erhan'ın sürekli bu konuda kendisini eleştirmesi, onun olumsuz yeme alışkanlıkları edinmesine neden olmuştur. Zayıf olmadığı için hem toplum tarafından hem de kişiler arası ilişkilerde beğenilmeyeceğini düşünmüştür. Bu süreçte Sevim kendini sıklıkla güçsüz, yalnız ve depresif hissetmiştir. Sevim'in bu olumsuz yeme alışkanlıkları ve beden algısı ile ilgili gösterdiği belirtilerin anoreksiya hastalığı olabileceği düşünülmüş, bu kapsamda kendisini uzman bir psikoloğa ve diyetisyene yönlendirerek semptomların ortadan kaldırılması sağlanmıştır. Psikolog, diyetisyen ve sosyal hizmet uzmanının disiplinler arası çalışması ile Sevim'in benlik saygısı ve beden imajına yönelik olumsuz tutumları en aza indirgenmiş, bu konularda kendisi güçlendirilmiş ve

hayatının kontrolünü eline alması sağlanmıştır. Bunlarla beraber sosyal hizmet uzmanı, Sevim ile mesleki görüşmelerinde feminist sosyal hizmet uygulaması perspektifini kullanarak toplumsal cinsiyet rollerinin analizini gerçekleştirmiştir. Toplum tarafından kendisine atfedilen roller, Erhan'ın kendisine zayıf olması konusunda baskı yapması, kadınların çekici olabilmek için zayıf olmaları gerektiğine dair yanlış düşünce, sosyal destek sistemlerinin yeniden yapılandırılması, kişiler arası ilişkilerde kendi ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurması gibi konular üzerinde durularak, mikro-mezzo-makro boyutlarda sistemler arası mesleki müdahalelerde bulunulmuş ve 5 ay süren mesleki müdahale sürecinin sonunda Sevim'in işe başladığı, sosyal ilişkilerinin olumluya gittiği, hem çevresel sistemlere hem de kendisi ile uyum sürecinin geliştiği, arkadaş edindiği gözlemlenmiştir.

Sonuç

Feminist kuramın dikkat çektiği toplumsal cinsiyet, ataerkillik gibi temel kavramların feminist sosyal hizmet uygulamasının bileşenlerini oluşturduğu görülmektedir. Feminist sosyal hizmet uygulaması kadınlar ve erkekler arasındaki güç dengesizlikleri ve eşitsizliklerle mücadele etmeye ve çalışmaya odaklanır. Bununla beraber yaklaşım, kişisel, kişiler arası ve toplumsal konumlara yönelik çeşitli müdahale planları aracılığıyla kadınları güçlendirme ve hem sosyal değişim hem de sosyal adalete ulaşma amacındadır. Çalışma yaşamından başlayarak cinsiyetçi istihdam yapıları, kadına karşı erkek şiddetine devletler tarafından etkin yanıtlar üretilmemesi, cinsel pratiklerdeki çifte standart, kadının cinselliğini kontrol konusundaki toplumsal uzlaşma kadına yönelik şiddetin gerekçelerini oluşturmakta ve kadınların yaşam hakkının elinden alınması noktasına kadar giden temel insan hakkı ihlallerine yol açabilmektedir (Buz, 2009). Feminist sosyal hizmet mikro, mezzo ve makro düzeyleriyle ataerkillikle bağlantılı, cinsiyetçi yapısal faktörlere karşı çıkar. Patriarkanın kontrolü altında olunan yaşam alanlarında, kadınların deneyimlediği sorunların benzer olduğu ve kadınların toplumda ikincil konumda yaşamlarını sürdürdükleri belirlenmiştir (Bhasin, 1993; Walby, 1990).

Feminist sosyal hizmet uygulaması mikro düzeyde, kadınlar için geliştirilmiş olmasına karşın erkekler ve çocuklarla yürütülecek mesleki çalışmalarda, sosyal hizmet uzmanlarına bütüncül bir bakış açısı sunmaktadır. Aynı zamanda güçlendirme yaklaşımı ile sürecin paralel ilerlemesi ataerkillik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sosyal ve çevresel sistemlerle olan negatif ilişki ve etkileşimden kaynaklanan fiziksel, sosyo-kültürel ve psikolojik gereksinimlerin rasyonel yollarla karşılanmasını amaçlamaktadır. Yaklaşım, müracaatçı ve uzman tarafından belirlenecek, ortak amaçlara ulaşılabilmesi için işbirliğine dayalı bir süreci de öngörmektedir. Müracaatçının sorun çözme becerilerinin geliştirilmesi, güçlendirilmesi, yaşadığı sorunların neden ve sonuçlarına dair farkındalık geliştirebilmesi, yaşadığı sorundan kaynaklanan olumsuz damgalamaların giderilmesi ve böylelikle onun eski sosyal işlevsellik düzeyine yeniden kavuşması önemli bir noktada durmaktadır.

Kaynakça

Barker, L. R. (1999). The social work dictionary. Fourth Edition, Washington DC, NASW Press.

Bhasin, K. (1993). What Is Patriarchy?. India, Kali for Women Press.

Brickers-Jenkins, M. and Netting, F. E. (2009). Feminist issues and practices in social work, in A. Roberts (ed.) Social Workers' Desk Reference, 2nd edn. New York: Oxford University Press.

Buz, S. (2009). Feminist sosyal hizmet uygulaması. Toplum ve Sosyal Hizmet, 20 (1), 53-65.

Çoban, A. İ. (2015). Feminist Teori ve Uygulama. Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri uygulama için bir giriş kitabı içinde (ss. 105-123). Ankara: Nika.

Danış, M. Z. ve Solak, Y. (2014). "Evde Bakım Hizmetlerinin Organizasyonu: Hollanda Örneği". The Journal of Academic Social Sciences Studies, 24 (Spring), 57-71.

Dominelli, L. (2002). Feminist Social Work Theory and Practice. London, Palgrave.

Donovan, J. (2001). Feminist Teori. İstanbul: İletişim.

Gitterman, A. and Germain, C. B. (2008). The life model of social work practice: Advances in theory and practice, Third edition. New York: Columbia University Press.

Levant, R. F. (1996). The new psychology of men. Professional Psychology: Research and Practice, 27(3), 259-265.

Mackinnon, A. C. (2003). Feminist bir devlet kuramına doğru. İstanbul: Metis Kadın Araştırmaları Dizisi No:15.

Mcnay, M. (1992). Social work and power relations: towards a framework for an ıntegrated practice, women, oppression and social work ıssues in antidiscriminatory practice. Ed: M. Langan ve L. Day. Routledge: 48-66.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (2014). Erkek şiddeti ile başa çıkmak: Sosyal çalışmacılar ve gönüllüler için el kitabı. Mor Çatı Yayınları, İstanbul: Eren.

Orme, J. (2009). Feminist Social Work, in M. Gary and S. Webb (eds), Social Work Theories and Methods, 2nd edn. Londan: Sage.

Sharf, R. S. (2012). Theories of psychotherapy and counseling: Concepts and cases, Fifth Edition. Belmont, CA: Brooks Cole.

Thompson, N. (2005). Understanding Social Work. Second Edition, Ed: Jo Campling, London, Palgrave Macmillan.

Valentich, M. (2011). Feminist theory and social work practice, in F. J. Turner (ed.) Social Work Treatment: Interlocking Theoretical Approaches, 5th edn. New York: Free Pess.

Walby, S. (1990). Theorizing Patriarchy. England, Blackwell.

Whelehan, I. (1995). Modern Feminist Thought. Finland, Edinburgh University Press.

YUNESKO-nun Multikultural dəyərlərin qorunması və təşviqinə dair fəaliyyətində Azərbaycanın iştirakı

Zaur Məmmədov

Doç. Dr., Lənkəran Dövlət Universiteti, Azərbaycan Respublikası, Az 4200, Lənkəran şəhəri, General Həzi Aslanov xiyabanı - 50

E mail: mammadovzaur@mail.ru, mob: +994557871999

Annotasiya

Azərbaycan Respublikası dövlət müstəqilliyi bərpa etdikdən sonra beynəlxalq birliklərə və təşkilatlara inteqrasiya olunması beynəlxalq münasibətlər tarixinin öyrənilməsi üçün əlverişli imkanlar yaratmışdır. Yaranmış bu şəraitdən dəyərləndirərək Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığının obyektiv olaraq təhlil süzgəcindən keçirilməsi qarşısında duran əsas vəzifələrdən biridir. Qədim tarixə malik ölkəmiz tolerantlıq ve multikultural dəyərləri ilə həmişə seçilmişdir.

Bu məqsədlə BMT-nin ixtisaslaşmış təşkilatı olan YUNESKO ilə əməkdaşlığı Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətində mühüm yerlərdən birini tutur. Mədəni müxtəliflik cəmiyyətin (insanlığın) ən mühüm əlamətlərindən biridir və cəmiyyətin qalıcı inkişfı üçün mühüm faktordur. Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi və digər beynəlxalq sənədlərdə elan edilmiş insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının tam həyata keçirilməsi üçün mədəni müxtəlifliyin qorunmasının əhəmiyyəti danılmazdır. Bununla bağlı mədəni özünüifadə müxtəlifliyinin yox olma və ya ciddi ziyan çəkmək təhlükəsinə qarşı imzalanan konvensiyalarda Azərbaycanın iştirakı çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Açar Sözlər: Tolerantlıq, multikulturalizm, əməkdaşlıq, akt, siyasət, müxtəliflik

Сохранение мультикультуральных ценностей ЮНЕСКО и участие Азербайджана в функционировании обнадёживания

РЕЗЮМЕ

Бесспорная роль ЮНЕСКО в решении проблем, возникающих в процессе развития мировых культур. Организация разработала единые стандарты взаимоотношений между культурами, основываясь на глобальный консенсус по отношению принципа равенства культур в своих некоторых документах, особенно в таких как «Декларация о принципе выносливости», «Конвенция о сохранении и обнадёживании культурного саморазвития».

В этом направлении Азербайджанская Республика утвердила документы, подписанные ЮНЕСКО, с этой целью президент страны подписал определённый приказ, был организован ряд мероприятий и были проведены соответствующие работы в нашей стране. В настоящее время в рамках конвенции реализуется проект «Культурное разнообразие - наше культурное единство».

Ключевые слова: толерантность, сотрудничество, акт, политика, разнообразие.

Participation of Azerbaijan in the activities of UNESCO on protection and promotion of Multicultural values

Sumarry

The role of UNESCO in the solution of problems arising on the development of world culture is undeniable. The organization has developed unit standards of mutual relations between cultures in its documents, particularly "Declaration on the principle of tolerance", "Convention on the Conservation and Promotion of Cultural Self-Diversity" based on global consensus of the principle of equality of cultures. In this direction, the Republic of Azerbaijan verified the documents signed by UNESCO and for this purpose; the President of the country has signed a relevant decree, series of events have been organized and relevant work has been done. Currently, the project "Cultural diversity is our cultural unity" is being implemented within the framework of the convention.

Keywords: Tolerance, Multiculturalism, Cooperation, Statement, Politics, Diversity

Azərbaycan və YUNESKO əməkdaşlığı. YUNESKO dünyanın təhsil, elm, mədəniyyət, informasiya və kommunikasiya sahəsindəki əməkdaşlıqlarının ən böyük hökumətlərarası forumudur. Hazırda YUNESKO 195 ölkə və 10 Assosiativ Üzvdən ibarətdir. Həmçinin aparıcı dövlətlərarası təşkilatlarla (ATƏT, Afrika Birliyi Təşkilatı, Ərəb Dövlətləri Liqası, İSESKO, TÜRKSOY və s.) da geniş əlaqələrə malikdir. Bu məqsədlə Azərbaycan Respublikasının YUNESCO ilə əlaqələrinin əsas istiqamətlərini və inkişaf dinamikasının araşdırılması xüsusi aktuallıq kəsb edir .

Azərbaycan Respublikası müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra 3 iyun 1992-ci il tarixində YUNESKO-ya üzv qəbul edilmişdir.1993-cü ilin dekabr ayında Prezident Heydər Əliyevin Fransa Respublikasına rəsmi səfəri çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev YUNESKO-nun baş direktoru Federiko Mayorla görüşmüşdür.

Təşkilatın Nizamnaməsinin 7-ci maddəsinə əsasən, üzv-dövlət təhsil, elm və mədəniyyətlə məşğul olan qurumların fəaliyyətini YUNESKO-nun işi ilə əlaqələndirmək üçün ilk növbədə Milli Komissiya yaratmaq yolu ilə müvafiq tədbirlər həyata keçirməlidir. Bu səbəbdən YUNESKO üzrə Azərbaycan Respublikasının Milli Komissiyasının yaradılması üçün lazımi addımlar atılmış və Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin 21 fevral 1994-cü il tarixli sərəncamına uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyiyanında "YUNESKO üzrə Azərbaycan Respublikasının Milli Komissiyası" yaradılmışdır. Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin 15 sentyabr 2005-ci il tarixli 1006 saylı sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyi" sözləri "Azərbaycan Respublikasının Prezidenti" sözləri ilə əvəz edilmişdir və Milli Komissiyanın tərkibi müəyyənləşdirilmişdir. Ölkə başçısının 10 mart 2015-ci il tarixli Sərəncamı ilə Milli Komissiyanın tərkibində bir sıra dəyişikliklər edilmişdir. Həmçinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 11 iyul 2016-cı il tarixli, 2193 saylı Sərəncamı ilə 2005-ci il Sərəncamına növbəti dəyişikliklər edilmişdir .

Müasir dünya siyasətinin ən mühüm meyillərindən birini beynəlxalq hökumətlərarası, qeyri-hökumət təşkilatlarının sayının sürətlə artması təşkil edir. XX əsrin 80-ci illərinin əvvəllərindən indiyədək onların sayı 1 mindən təqribən 5 minə qədər artmışdır. Bu artımı bir tərəfdən çoxtərəfli institutların rolunun təbii olaraq artması ilə əlaqələndirmək, digər tərəfdən isə bunu qlobal idarəetmə mexanizmləri yaratmaq yolu ilə qloballaşan dünyada dövlətlərin öz təsir dairələrinin kiçilməsini kompensasiya etmək cəhdləri ilə də izah etmək mümkündür. Bəzi ekspertlərin fikrincə, qlobalizasiya beynəlxalq idarəetmə problemini aktuallaşdırır və dövlətin tənzimləyici gücünü azaldır. Bunun özü də beynəlxalq təşkilatların mədəni müxtəliflik və mədəniyyətlərarası dialoqda getdikcə artmaqda olan rolunu şərtləndirir. Bu gün dünyada müxtəlif mədəniyyətlər arasında dialoqun inkişaf etdirilməsində beynəlxalq təşkilatlar - BMT, Avropa Şurası, ATƏT, İKT, YUNESKO, İSESKO və b. mühüm rol oynayırlar .

Multikultural dəyərlərin formalaşmasında YUNESKO-nun rolu. Bəşər tarixində ilk dəfə müxtəlif dillərdə danışan və fərqli dinlərə inanan insanları birləşdirən imperiyaların yaranması ilə etnoslararası, dinlərarası və mədəniyyətlərarası münasibətlər dövlətlərin daxili və xarici siyasətində xüsusi aktuallıq kəsb etməyə başladı. İslamın yayılması ilə müsəlman dünyasında tolerantlıq, multikulturalizm elementləri yeni impuls alsa da, bu proses ardıcıl və dönməz deyildi. Qədim Şərqdə yaranmış cəmiyyətlərdə müəyyən tolerantlıq elementləri mövcud olmuşdur. Orta əsrlərdə Müsəlman İspaniyası, Osmanlı, Səfəvi dövləti, Hindistandakı Moğol İmperiyası kimi qeyd etdiyimiz xüsusiyyətləri ilə fərqlənən dövlətlər olsa da, müxtəlif radikal ideologiyaların hökm sürdüyü, hər hansı fərqliliyin inkar olunduğu dövlət qurumları üstünlük təşkil edirdi.

Cəmiyyətdə ictimai-siyasi və iqtisadi münasibətlərin nizamlanması dövlətin qarşısında duran əsas məqsədlərdən biridir. Hər bir dövlətin daxili siyasətinin əsas məqsədlərindən biri cəmiyyətdə sabitliyin və inkişafın təmin edilməsidir. Bu məqsədin uğurla həyata keçirilməsinin əsas şərtlərindən biri isə cəmiyyətdə müxtəlif mədəniyyətləri təmsil edən etniklər arasında harmoniyanın olmasıdır. Bugün dünyada mövcud olan dövlətlərin az bir qismi istisna olmaqla əksəriyyəti polietnik dövlətlərdir. Əhalisinin 5 %-dən artığı əsas etnik kütlədən fərqlənirsə, bu dövlət polietnik dövlət sayılır.

Tarixi inkişaf prosesində demokratik inkişaf yolu tutmuş bir çox dövlətlərin daxili siyasətində multikultural elementlər artmağa başladı. Bunun səbəbi müasir dövrdə dünyada gedən qloballaşma və inteqrasiya prosesləri ilə əlaqədar olaraq cəmiyyətin idarə olunmasında multikulturalizmin xüsusi önəm daşımasıdır. Müasir dövrdə inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan dövlətlərin əksəriyyətinin daxili siyasətində multikulturalizmin elementləri bu və digər dərəcədə təmsil olunmuşdur. Bu məqsədlə multikultural dəyərlərin inkişafına xidmət edəcək bir sıra bəyannamələr verilmiş və konvensiyalar imzalanmışdır.

"Dözümlülük prinsipi haqqinda bəyannamə" UNESCO-nun 25 oktyabr - 16 noyabr 1995-ci ildə Paris şəhərində baş tutmuş 28-ci sessiyasında imzalanmışdır. Bəyannaməni qəbul edən dövlətlər, cəmiyyətimizdə sülhun

genişlənməsi, xalqların iqtisadi və sosial rifahının təmin olunması üçün tolerantlıq prinsiplərinin vacibliyini elan edirlər. Bəyannamənin 1-ci maddəsində tolerantlığa bu cür anlayış verilmişdir: Tolerantlıq dünyada mövcud olan mədəniyyətlərin, onların öz zənginlikləri və müxtəlifliyi ilə qəbul olunması, tanınması və hörmət olunmasıdır .

Tolerantlıq müxtəlifliyin harmoniyasıdır və yalnız mənəvi öhdəlik deyil, həmçinin siyasi və hüquqi məcburiyyətdir. Tolerantlıq sülhun təməli olmaqla, hər bir hüquqi və demokratik dövlətin, insan hüquqlarının və pluralizmin əsas açarıdır.

Dövlət müstəvisində tolerantlıq, qanunvericilik, adminstrativ və məhkəmə fəaliyyətində ədalətlilik prinsipinin qorunmasını, həmçinin hər bir şəxsə bərabər sosial-iqtisadi şansların yaradılmasını tələb edir. Əks halda cəmiyyətdə düşmənçilik və fanatizm ruhu genişlənə bilər. Bəyannaməni qəbul edən dövlətlər, qeyri-tolerantıq təhlükəsini ictimaiyyətə daha aydın çatdırılması üçün, hər il 16 noyabr tarixini "Dünya Tolerantılq Günü" kimi qeyd olunmasını elan edirlər.

Qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikasının I vitse-prezidenti, Heydər Əliyev fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycan-YUNESKO münasibətləri ən yüksək inkişaf səviyyəsində yüksəlib. 1995-ci ildən etibarən, rəhbərlik etdiyi Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondunun xətti ilə festivallar, sərgilər, mədəniyyət tədbirləri və konsertlər təşkil edilməklə, xanım Mehriban Əliyeva ölkəsinin mədəni irsinin təbliğinin, onun milli və regional səviyyələrdə mühafizəsinin təmin olunması sahəsində böyük xidmətlər göstərmişdir .

Hər kəs ifadə azadlığı hüququna malikdir; bu hüququ, sərhədlərdən asılı olmadan, şifahi, yazılı və ya çap olunmuş şəkildə, sənət əsəri formasında, yaxud şəxsin özünün seçdiyi hər hansı media vasitəsilə hər cür məlumat və ideyaları axtarmaq, almaq və yaymaq azadlığını özündə ehtiva edir. 1966-cı il tarixli Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın (MSHBP) 19-cu maddəsində və 1950-ci ildə imzalanmış İnsan Hüquqları və Azadlıqların Müdafiəsi haqqında Avropa konvensiyasının 10-cu maddəsində də ifadə azadlığına yer verilmişdir .

Mədəni müxtəliflik cəmiyyətin (insanlığın) ən mühüm əlamətlərindən biridir və cəmiyyətin qalıcı inkişfı üçün mühüm faktordur. Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi və digər beynəlxalq sənədlərdə elan edilmiş insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının tam həyata keçirilməsi üçün mədəni müxtəlifliyin qorunmasının əhəmiyyəti danılmazdır. Bununla bağlı mədəni özünüifadə müxtəlifliyinin yox olma və ya ciddi ziyan çəkmək təhlükəsinə qarşı bu konvensiya çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Mədəni Özünüifadə Müxtəlifliyinin Qorunması və Təşviqinə dair Konvensiya 20 oktyabr 2005-ci ildə UNESCO-nun 33-cü sessiyasında qəbul olunmuş və 18 mart 2007-ci ildə qüvvəyə minmişdir. Azərbaycan Respublikası bu konvensiyaya 26 noyabr 2009-cu ildən (№ 918-IIIQ) ölkə prezidenti İlham Əliyev tərəfindən imzalanmışdır .

Multikultural dəyərlərin qorunması və təşviqinə dair fəaliyyətdə Azərbaycanın iştirakı və mədəni özünüifadə. Bu konvensiya 15 may 2010-cu ildən etibarən Azərbaycan Respublikasına münasibətdə qüvvəyə minmişdir. Bununla əlaqdədar ölkədə bir sıra tədbirlər təşkil olmuş və müvafiq işlər aparılmışdır. Hazırda konvensiya çərçivəsində "Mədəni müxtəlifliyimiz mədəni vəhdətimizdir" layihəsi həyata keçirilməkdədir.

Nədir mədəni müxtəliflik? Ayrı-ayrı qrupların və cəmiyyətlərin mədəniyyətlərinin öz ifadəsini tapdığı müxtəlif formalardır. Bu özünüifadə formaları qruplar və cəmiyyətlər arasında və onların daxilində ötürülür.

Mədəni özünüifadə isə ayrı-ayrı fərdlərin, qrupların və ya cəmiyyətlərin yaradıcılığının nəticəsi olan və mədəni məzmun daşıyan özünüifadə nəzərdə tutulur.

Konvensiyanın qəbul olunmasında əsas məqsəd aşağıdakılardan ibarətdir.

•Mədəni özünüifadə müxtəlifliyini qorumaq və təşviq etmək

•Müxtəlif mədəniyyətlərin çiçəklənməsi və qarşılıqlı səmərəli tərzdə bir-birinə sərbəst təsiri üçün şərait yaratmaq

•Mədəniyyətlərarası hörmət və sülh mədəniyyəti naminə bütün dünyada geniş və tarazlı mədəni münasibətləri təmin etmək üçün mədəniyyətlərarası dialoqu təşviq etmək

•Mədəni özünüifadə müxtəlifliyni qorumaq və təşviq etmək sahəsində, xüsusi ilə inkişaf etməkdə olan ölkələrin imkanlarını genişləndirmək məqsədilə tərəfdaşlıq ruhunda beynəlxalq əməkdaşlıq və həmrəyliyi gücləndirmək və.s

Konvensiyanın 2-ci maddəsində ondan irəli gələn mühüm prinsiplər öz əksini tapmışdır.Bu prinsiplər rəhbər başlanğıclardır və aşağıdakılardır:

◎İnsan Hüquqları və əsas Azadlıqlarına hörmət prinsipi

◎Suverenlik prinsipi

◎Bərabər ləyaqət və bütün mədəniyyətlərə hörmət prinsipi

◎Beynəlxalq həmrəylik və əməkdaşlıq prinsipi

◎İnkişafın iqtisadi və mədəni aspektlərinin bir-birini tamamlaması prinsipi

◎Davamlı inkişaf prinsipi

◎Bərabər imkan prinsipi

◎Açıqlıq və tarazlıq prinsipi

Mədəni Özünüifadə Müxtəlifliyinin Qorunması və Təşviqi Konvensiyasının mühüm oraqanları, Tərəflərin Konfransı və Hökumətlərarası Komitədir. Tərəflərin Konfransı bu konvensiyanın plenar və ali orqanı hesab olunur. Bu orqanın sessiyası iki ildə bir dəfə və ya üzv dövlətlərin ən azı üçdə birinin Hökumətlərarası Komitəyə müraciəti əsasında fövqəladə sessiyası keçirilir. Hökumətlərarası Komitə isə 18 dövlətin nümayəndərindən ibarət tərkibdə

fəaliyyət göstərir. Onun üzvləri 4 ildən bir olmaqla, Tərəflərin Konfransı tərəfindən seçilir . Hökumətlərarası Komitə, Tərəflərin Konfransı orqanının rəhbərliyi altında fəaliyyət göstərir və onun qarşısında hesabat verir. YUNESKO-nun Katibliyi isə Konvensiyanın oraqanlarına onların fəaliyyətləri zamanı sadəcə köməklik göstərir. Katiblik Tərəflərin Konfransının və Hökumətlərarası Komitənin sənədlərini, habelə onların iclaslarının gündəliyini hazırlayır, qərarlarının həyata keçirilməsinə kömək göstərir və buna dair məruzə edir.

1966-cı il tarixli İqtisadi, Sosial və Mədəni Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın 15-ci (a) bəndinə əsasən, iştirakçı dövlətlər hər kəsin mədəni həyatda iştirak etmək hüququnu tanıyırlar. MSHBP-nin 27-ci maddəsi digər şəxslərlə yanaşı, dil azlıqlarına mənsub olan şəxslərin həmin qrupun digər üzvləri ilə birliktə öz mədəniyyət və dillərindən istifadə hüququnu müdafiə edir. Yayım mediasında mədəni və dil rəngarəngliyini əks etdirən pluralizmin qorunması və inkişaf etdirilməsi ifadə azadlığının zəruru（ri komponentidir. YUNESKO-nun 2001-ci il tarixli Mədəni Müxtəliflik haqqında Ümumi Bəyannaməsinin 2-ci maddəsinə əsasən, mədəni pluralizmi təmin edən siyasətlər mədəni müxtəliflik reallığını əks etdirir. Bəyannamənin 6-cı maddəsində qeyd edilir ki, mədəni müxtəliflik, digər vasitələrlə yanaşı, ifadə azadlığı, media pluralizm və çoxdillilik vasitəsilə təmin olunur .

Azlıqların dillərində yayım üçün imkanların yaradılması tələbi yuxarıda adları çəkilən sənədlərin çoxunun tələblərində nəzərdə tutulmuşdur. Avropa Dil Xartiyasının 11-ci maddəsinin 1(g) bəndi iştirakçı dövlətlərdən aydın şəkildə tələb edir ki, "bölgənin və ya azlıqların dillərindən istifadə edən jurnalistlərin və kütləvi informasiya vasitələrinin digər personalının təliminə yardım etsinlər"

Göründüyü kimi, Azərbaycan özünün multikulturalizm siyasətinin həyata keçirilməsində BMT, ATƏT, Avropa Şurası, Avropa Birliyi, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, UNESKO və digər nüfuzlu beynəlaxalq qurumlarla əməkdaşlığa xüsusi əhəmiyyət verir .

Qlobal mədəni proseslərin idarə edilməsi ilə bağlı səlahiyyətlər BMT tərəfindən faktik və hüquqi olaraq onun profil strukturu olan YUNESKO-ya həvalə edildiyindən dünya mədəniyyətlərinin inkişafı yolunda ortaya çıxan problemlərin həllində bu təşkilatın siyasi rolu danılmazdır. Təşkilat özünün bir sıra sənədlərində, xüsusən 2001-ci ildə qəbul etdiyi mədəni müxtəliflik haqqında ümumi bəyannaməsində əks olunmuş baza prinsiplərə, o cümlədən mədəni müxtəliflik və mədəniyyətlərin bərabərliyi prinsipinə münasibətdə qlobal konsensusa əsaslanaraq mədəniyyətlər arasında qarşılıqlı əlaqələrin vahid standartlarını işləyib hazırlamağı qarşısına məqsəd qoymuşdur.

Nəticədə mədəni hüquqların reyestri daha da genişlənmiş, əsas prinsiplər müəyyənləşdirilmişdir: bir və ya bir neçə mədəniyyəti seçmək (və ya mənimsəmək) və onu sərbəst ifadə etmək; mədəniyyətə əlçatarlıq hüququ; mədəniyyətin nemətlərindən istifadə etmək, o cümlədən bu nemətləri qorumaq; hüququ, mədəniyyətin inkişafına töhfə vermək hüququ; mədəni demokratiyanın təşəkkülünə dəstək verilməsi məqsədlərində bərabər

imkanlar və ayrı-seçkiliyin olmaması; yayılma vasitələrinin və informasiyanın əlçatarlığı hüququ; mədəniyyət sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq hüququ . Bu kontekstdə dil hüquqları və mədəni özünəməxsusluğa hörmətin inkişafına kömək sahəsində YUNESKO-nun fəaliyyəti xüsusi vurğulanmalıdır. Mədəni müxtəliflik dedikdə ayrı-ayrı qrupların və cəmiyyətlərin mədəniyyətinin öz ifadəsini tapdığı müxtəlif yollar nəzərdə tutulur. Mədəni özünüifadə fərdlərin, qrupların, cəmiyyətlərin yaradıcılığının nəticəsi olan, mədəni mahiyyətə malik olan özünü ifadədir. Mədəni müxtəliflik ancaq insan hüquqları və əsas azadlıqları, o cümlədən fərdlərin mədəni özünüifadəni seçmək imkanı kimi hüquq və azadlıqlar təmin olunarsa, qoruna və təşviq oluna bilər. Mədəni müxtəlifliyə və mədəni hüquqlara dair YUNESKO tərəfindən qəbul olunmuş beynəlxalq sənədlər, xüsusən Mədəni müxtəlifliyə dair 2001-ci il Ümumdünya Bəyannaməsi, Mədəni özünüifadə müxtəlifliyinin qorunması və təşviqinə dair 2005-ci il Konvensiyası bu baxımdan mühüm rol oynayır. 2005-ci il Konvensiyası mədəni müxtəlifliyin bəşəriyyətin müəyyənedici xüsusiyyəti olduğunu, onun irsini formalaşdırdığını və hamının rifahı üçün qorunub saxlanılmalı və bəslənilməli olduğunu, insanlar və millətlərin davamlı inkişafı üçün hərəkətverici qüvvə olduğunu təsdiqləyərək, beynəlxalq sənədlərdə elan edilmiş insan hüquqları və əsas azadlıqlarının tam realizəsi üçün onun əhəmiyyətini xüsusi qeyd etmişdir. Konvensiya mədəni özünüifadə müxtəlifliyin qorunması və təşviqinə dair ümumi prinsipləri, tərəflərin hüquq və öhdəliklərini müəyyənləşdirmiş, tövsiyələr irəli sürmüşdür .

İspaniyanın Barselona şəhərində Pen-Kulbun təşkil etdiyi dil hüquqları üzrə beynəlxalq konfransda qəbul edilmiş "Dil hüquqları Ümumi Bəyannaməsi (1996) bütün dilləri kollektiv özünəməxsusluğun ifadəsi kimi, bütün dil icmalarını isə mədəni yaradıcılığın bütün formalarında öz dilindən istifadə, onun qoruyub saxlamaq və inkişaf etdirmək" sahəsində bərabər hüquqlara malik olduğunu qəbul etmişdir . Ümumdünya mədəni irsinin qorunması və saxlanılması beynəlxalq mədəni əməkdaşlığın, YUNESKO-nun əsas vəzifələrindən biridir. Milli və beynəlxalq mədəni dəyərlərin müdafiəsinə görə məsuliyyət məsələsi bir sıra beynəlxalq sənədlərdə öz əksini tapmışdır. Azərbaycan Respublikasının bu siyasəti dəstəkləməsi, multikultural dəyərlərin müdafiəsinə həsr olunmuş konvensiyalara qoşulması multikulturalizmin dövlətin siyasətinin əsas tərkib hissələrindən biri olduğunu göstərir.

Şübhəsiz ki, Azərbaycanın dinamik inkişafında məqsədyönlü siyasi və iqtisadi islahatların, neft strategiyasının, neft-qaz gəlirlərindən səmərəli istifadənin və güclü sosial siyasətin rolu böyükdür. Bütün bunların mərkəzində insan amili dayanır. Hər şey insan üçündür. Onun azadlığını, təhlükəsizliyini, yaşayışını təmin etmək dövlətin əsas vəzifəsidir. Biz öz tarixi köklərimizə, ənənələrimizə bağlıyıq. Bununla belə, dünyaya açığıq. Bizim üçün dözümlülük, tolerantlıq, multikulturalizm təkcə son zamanlar dəbdə olan sözlər deyil. Bu, Azərbaycan xalqının çoxəsrlik həyat tərzi və fəlsəfəsidir. Bu gün ölkəmiz siyasi, mədəni və iqtisadi sahələrdə çox sayda beynəlxalq konfrans, forum və görüşlərin keçirildiyi ölkədir. Bu, qədim ənənələrin müasir meyilidir. Ölkəmizə gələn hər bir qonaq möhtəşəm inkişafla yanaşı,

azərbaycanlıların məxsusi qonaqpərvərliyini və genişürəkliliyini qeyd edir. Bütün bunlar Azərbaycanda multikultural durumun, tolerant mühütün və mədəni müxtəlifliyin dövlət siyasəti ilə yanaşı xalqımızın soy kökündən irəli gəlir.

Nəticə

YUNESKO- nun dünya mədəniyyətlərinin inkişafı yolunda ortaya çıxan problemlərin həllində rolu danılmazdır. Təşkilat özünün bir sıra sənədlərində xüsusilə "Dözümlülük prinsipi haqqinda bəyannamə", "Mədəni Özünüifadə Müxtəlifliyinin Qorunması və Təşviqinə dair Konvensiya" larında mədəniyyətlərin bərabərliyi prinsipinə münasibətdə qlobal konsensusa əsaslanaraq mədəniyyətlər arasında qarşılıqlı əlaqələrin vahid standartlarını işləyib hazırlamışdır. Bu istiqamətdə Azərbaycan Respublikası YUNESKO tərəfindən imzalanmış sənədləri təsdiqləmiş, bu məqsədlə ölkə prezidenti müvafiq fərman imzalamış, ölkəmizdə bir sıra tədbirlər təşkil olmuş və müvafiq işlər aparılmışdır. Hazırda konvensiya çərçivəsində "Mədəni müxtəlifliyimiz mədəni vəhdətimizdir" layihəsi həyata keçirilməkdədir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat.

1. Dözümlülük prinsipləri haqqında bəyannamə: YUNESKO-nun Baş konfransının iyirmi səkkizinci sessiyasında 1995-ci il noyabrın 16-da Parisdə qəbul edilmişdir /YUNESKO; buraxılışa məsul. R.Abutalıbov.- Bakı, 1999.- 16 s.

2. Kamal Abdulla, Azərbaycanda Multikulturalizm, Biblioqrafiya, Bakı-2016, 503 səh.

3. Mehriban Əliyeva, Tərəqqi və yüksəliş yolları ilə, Bakı-2014, I cild, 417 səh.

4. Mədəni özünüifadə müxtəlifliyinin qorunması və təşviqinə dair // "YUNESKO-nun Konvensiyası". Paris, 2005-ci il. 12 səh.

5. "Mədəni özünüifadə müxtəlifliyinin qorunması və təşviqi haqqında" Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasinin Qanunu. Bakı, 2009

6. Niyaz Niftiyev Azərbaycanda Birgəyaşayış və Multikulturalizm, Bakı-2015, 407 səh.

7. Niyaz Niftiyev, Mətbuatda Multikulturalizm, Bakı-2017, 247 səh.

8. S.A.Əhədova Mədəniyyətlərin Qarşiliqli Əlaqələrində YUNESKO-nun rolu, Bakı 2014, 78 səh.

9. YUNESKO-nun beynəlxalq normativ aktları. Bakı, 1998.

10. Культурные права и проблемы связанные с их признанием. Сборник очерков, посвященный празднованию 50-ой годовщиной принятия Всеобщей декларации прав человека. Издательство ЮНЕСКО, 1997. Издательский дом Магистр, ЮНЕСКО, 2003.

11. Россия в диалоге культур М.Наука. 2010.

12. http://www.unesco.az

13. http://www.mfa.gov.az